

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/231311,Agnieszka-Chrzanowska-Pietrzak-Henryk-Zuk-Szachista-z-izolatk.html>

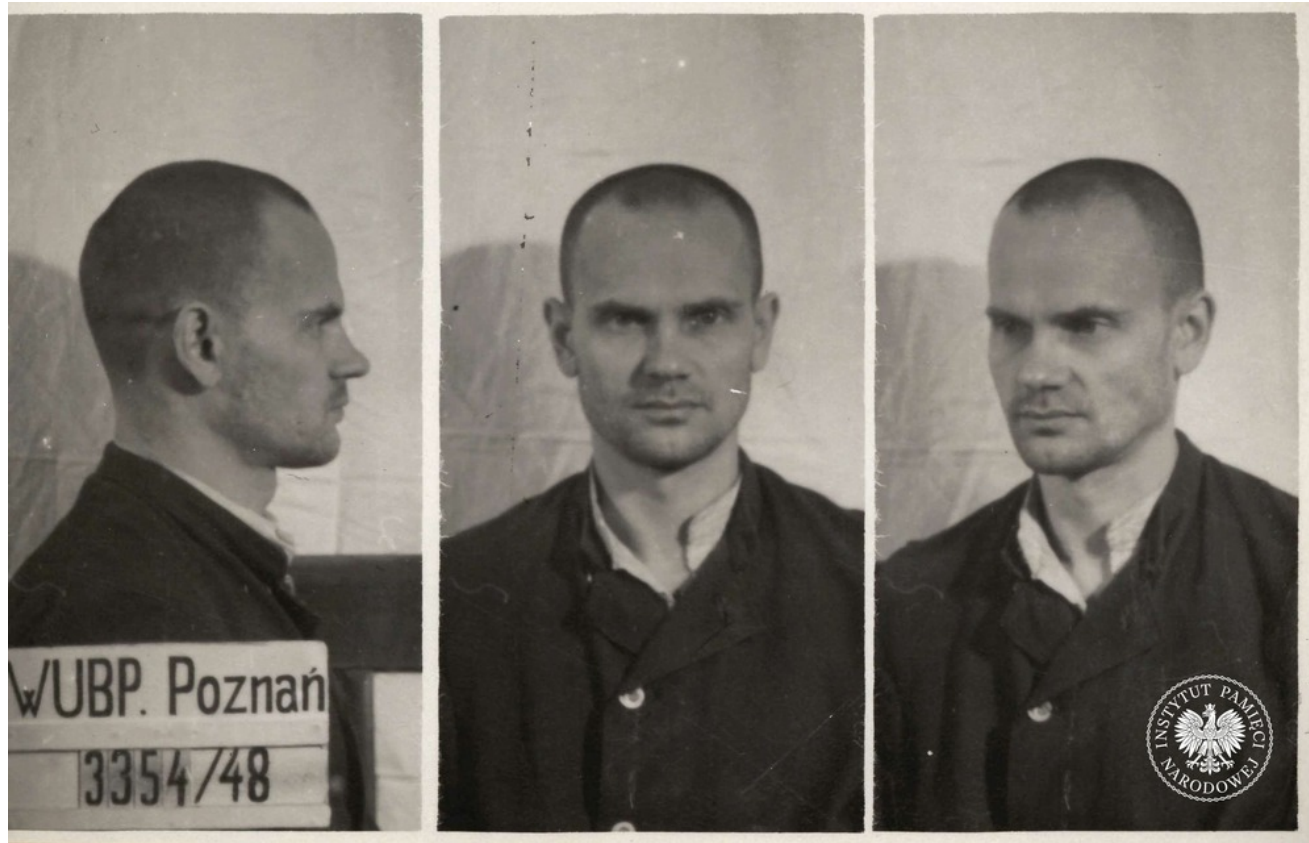
08.03.2026, 04:30

Agnieszka Chrzanowska-Pietrzak: Henryk Żuk. Szachista z izolatki

Więźniowie okresu stalinowskiego w różny sposób starali się radzić sobie z długoletnim pobytem w celi, trudnymi warunkami i represjami stosowanymi wobec nich przez straż więzienną.

[Represje](#)

25.05

Zdjęcie sygnalityczne Henryka Żuka (fot. z zasobu AIPN)

W niecodziennych warunkach murów więziennych swą życiową pasję odkrył kpt. Henryk Żuk, szef wywiadu wschodniego Komendy Głównej Armii Krajowej, Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj i 2. Korpusu Polskiego we Włoszech, skazany w procesie I Zarządu Głównego Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość. Jego sposobem na przetrwanie i utrzymanie zdrowia psychicznego stały się szachy. „Moja miłość – szachy” – tak o tej dyscyplinie sportowej napisał po latach.

Działalność konspiracyjna

Henryk Żuk urodził się 25 maja 1916 r. w Lidzie w powiecie nowogrodzkim. W Wywiadzie Wschód KG AK (WW-72) pracował od 1941 r., najpierw w rodzinnej miejscowości, następnie w Wilnie, gdzie pełnił przez krótki czas funkcję kierownika sieci, później zastępcy szefa ds. organizacyjno-wywiadowczych. Pod koniec 1943 r. objął stanowisko szefa Biura Studiów w centrali WW-72.

W lipcu 1944 r. stanął na czele sześciuosobowej „Ekipy Wschód”, która po przejściu linii frontu niemiecko-sowieckiego podjęła pracowników wschodnich placówek i kontynuowała pracę pod

krypt. „Pralnia II”. Od maja do sierpnia 1945 r. „Pralnia II” działała w składzie Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj pod komendą płk. Jana Rzepeckiego. Po likwidacji DSZ, jesienią tego roku, sieć pod krypt. „Port” została podporządkowana Sztabowi 2. Korpusu Polskiego gen. Władysława Andersa.

Niestety, już 9 listopada 1945 r. Żuk został aresztowany w Warszawie. Przeszedł kilkumiesięczne ciężkie śledztwo, był przesłuchiwany w dzień i w nocy z krótkimi przerwami, wymuszano na nim zeznania, znęcając się fizycznie i psychicznie. Kilukrotnie był zamykany w karcerze. Na ławie oskarżonych w procesie I ZG WiN zasiadł jako najmłodszy, miał wówczas 30 lat.

Wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie z dnia 3 lutego 1947 r. został skazany na 12 lat więzienia, w ramach amnestii wyrok zmniejszono do 6 lat.

Mydło i drzwi

Orzeczoną karę odbywał w Centralnym Więzieniu Karnym we Wronkach. Jako więzień polityczny, skazany za szpiegostwo, był poddawany wyjątkowo restrykcyjnemu traktowaniu. Jedną z najdotkliwszych ze stosowanych wobec niego kar była izolacja. Prawie trzy lata spędził w pojedynczej celi bez możliwości rozmawiania, czytania, pisania, z często przeprowadzanymi rewizjami.

Ratunkiem okazały się zadania szachowe. Tej sztuki nauczył się jeszcze przed wojną od starszego brata. W 1951 r., po ponownym przeniesieniu do izolatki, przypomniawszy sobie jedno z zadań szachowych. Jednak odtwarzanie rozwiązań w pamięci było trudne. Wykazał się wówczas ogromną pomysłowością w zorganizowaniu szachownicy – stały się nią czarne drzwi celi, na których mydłem nanosił litery oznaczające figury.

„Spacerując tam i z powrotem mogłem spokojnie, bez pośpiechu (czasu miałem dużo) przemyśliwać ustawienia figur i dokonywać poprawek przy pomocy mokrej szmatki i kawałeczka mydła, ale tylko wtedy, gdy byłem pewny, że nie jestem podglądany. Tak zaczęła się moja przygoda z kompozycją szachową, która potem odegrała tak olbrzymią rolę w moim życiu na wolności. Teraz musiałem domyślić się zasad i sposobów układania zadań, co nie było wcale proste, ale im więcej trudności miałem przed sobą, tym szybciej upływały mi minuty i godziny, a to było najważniejsze: pokonać czas! A potem przez prawie dziesięć miesięcy, aż do wyjścia na wolność, trudy i męczarnie związane z komponowaniem już własnych, oryginalnych zadań, zapełniały moje puste dni, ratując przed naturalnymi konsekwencjami dłuższego odosobnienia”

– wspominał po latach Żuk.

[Czytaj artykuł Agnieszki Chrzanowskiej-Pietrzak *Henryk Żuk. Szachista z izolatki* na portalu przystanekhistoria.pl](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Represje

Artykuł